

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лапченко Анастасії Сергіївни
«Селянські промисли на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної
політики (1921-1928рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук за спеціальністю 07.00.01 - Історія України

Дисертаційна робота Лапченко Анастасії Сергіївни «Селянські промисли на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної політики (1921-1928рр.)» є певним внеском у розвиток наукових поглядів на місце селянства в історії України. Актуальність проблеми дослідження визначається комплексом чинників й полягає у тому, що без детального дослідження реформування селянських промислів в роки нової економічної політики неможливо об'єктивно зрозуміти розвиток усіх інших складових українського суспільства. Важливість розробки досліджуваної проблеми також диктується необхідністю переосмислення багатьох суттєвих аспектів історії селянських промислів Харківщини, більш точного й об'єктивного визначення їх місця і ролі в господарському та культурному житті Слобідського краю впродовж 1921-1928 років.

Історія селянських промислів Слобідської України в роки нової економічної політики дотепер залишається «білою плямою» вітчизняної історичної науки. На сьогоднішній день поки ще не існує глибокого систематичного дослідження еволюції селянських промислів Харківщини (Слобожанщини) в контексті соціально-економічного та етнокультурного розвитку України в роки нової економічної політики, а відомості про розвиток окремих селянських промислів зустрічаються тільки розрізнено. Це пов'язано з традиційною недооцінкою ролі й місця селянських промислів в цивілізаційному розвитку України, а також з тим, що в радянський час історичний аналіз дуже часто підмінявся простим описом традиційних народних промислів і ремесел.

Таким чином, актуальність дослідження історичного розвитку селянських промислів на Слобожанщині в роки нової економічної політики визначена, в першу чергу, необхідністю значно збагатити не лише історію культури України, але й такі галузі вітчизняної науки, як історія народного мистецтва, етнологія, історична

регіоналістика, соціальна педагогіка тощо. Тому недостатнім буде констатація того, що обрана для дослідження проблема є актуальною, вона відноситься до кола важливих для сучасного українського суспільства проблем. Викладені аргументи переконують у своєчасності дисертаційного дослідження А.С. Лапченко.

Дисертаційне дослідження А.С. Лапченко «Селянські промисли на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної політики (1921-1928рр.)» є важливою складовою частиною науково-дослідницької роботи, яка ведеться на кафедрі історії України та в Центрі краєзнавства імені академіка П.Т. Тронька Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Дисертаційна робота виконана в межах існуючих в цих підрозділах Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна наукових програм «Політична та соціально-економічна історія України (друга половина XVII – XX ст.), історія Слобожанщини» та «Проблеми історичного краєзнавства та пам'яткознавства (на матеріалах Слобожанщини)».

Тема дисертаційного дослідження А.С. Лапченко знаходиться на стику проблем історичної та економічної науки. Це дозволяє реалізувати всебічність огляду обраної проблеми й відповідає новітнім європейським ідеалам міждисциплінарності, регіоналізації та антропологізації історичного дослідження. Обраний автором напрямок дослідження повністю відповідає державним пріоритетним науковим планам і програмам по всебічному, комплексному висвітленню історії українського селянства на регіональному рівні.

Робота А.С. Лапченко «Селянські промисли на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної політики (1921-1928рр.)» спрямована на пошук ідей та оптимальних моделей відновлення цінностей приватного підприємництва в українському селі. Робота вирізняється значним фактичним матеріалом, оригінальним підходом до аналізу та вирішення поставлених завдань, високою інформативністю. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наукову новизну одержаних авторкою дисертації результатів. Вони визначаються тим, що дана робота є першим комплексним дослідженням історії розвитку селянських промислів на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної політики (1921-1928рр.), яке базується на широкому колі

документальних джерел. Дисертанткою введена до наукового обігу значна кількість архівних матеріалів, а також узагальнені ті висновки, які були зроблені попередніми дослідниками при вивченні окремих питань проблеми. У роботі вперше здійснюється спроба розглянути селянські промисли на Харківщині (Слобожанщині) в єдності їх складових елементів на сучасному теоретичному і методологічному рівні. Авторкою також запропоновано власний варіант розуміння місця і ролі селянського промислового підприємництва в історії України.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації А.С. Лапченко дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до вивчення селянських промислів Харківщини в роки нової економічної політики як до дрібнотоварного виробництва відзначається фундаментальністю дослідження. Гіпотеза роботи обґрунтовується на методологічному, теоретичному та практичному рівнях. Всі наукові положення, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертації, обґрунтовані, достовірні й не викликають сумніву.

Результати наукового дослідження А.С. Лапченко мають широке коло науково-теоретичного і прикладного застосування. Основні положення роботи та одержані результати можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць з історії України, історії української культури та історії народного господарства, в науково-дослідницькій роботі при вивченні специфіки нової економічної політики, у процесі підготовки навчальних посібників, в подальшій розробці обраної теми. Введені в науковий обіг документи і матеріали, фактичний матеріал і висновки дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні лекційних курсів з історії України ХХ століття, спецкурсів з історії Слобідської України, аграрної історії тощо. Здобуті А.С. Лапченко результати також можуть бути застосовані з метою вдосконалення сучасних соціально-економічних і політичних процесів в Україні. Зіставлення основних наукових результатів, отриманих у дисертаційному дослідженні з очевидним характером сучасних соціально-економічних і політичних перетворень в Україні цілком дозволяє констатувати, що в Україні сьогодні доволі швидкими темпами складаються всі передумови, необхідні для відродження в найближчому майбутньому дрібного промислового підприємництва, як невід'ємного елемента ринкової економіки.

Ряд нових підходів у дослідженні теми і глибокий аналіз її основних проблем дали можливість дисертантці сформулювати узагальнення і висновки, які мають практичне значення, дозволяють не лише реалістично відтворити досвід минулого, але й знайти оптимальні шляхи для реалізації сучасної економічної модернізації України для її подальшої інтеграції в європейський економічний простір. Дослідження нагромадженого досвіду минулого сприятиме його переосмисленню, виваженій державній політиці з аграрних питань. В роботі А.С. Лапченко визначено перспективні напрями використання прогресивних надбань українського селянства роки нової економічної політики та розроблено рекомендації щодо творчого використання їх в сучасних умовах. Виходячи з нагальної потреби реформування сучасного сільського господарства дисертантка пропонує більше приділити уваги з боку держави питанням організації сільськогосподарського виробництва, наданню селянству доступних кредитів, наближенню товаровиробника до ринку, регулюванню цін на продукцію виготовлену селянами і вирішенню господарських та соціальних проблем сільського населення.

Дисертація А.С. Лапченко належним чином структурована. У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено хронологічні й територіальні межі, розкрито наукову новизну, подано інформацію про зв'язок дослідження з науковими програмами та темами, про практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію результатів дослідження. У першому розділі дисертаційного дослідження – «Стан наукової розробки проблеми, джерельна база, методологія і методи дослідження», дисертанткою досить професійно проаналізовано ступінь наукової розробки проблеми, охарактеризовано основні групи джерел, визначені методологічні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми, здійснено теоретичний аналіз сутності і структури селянських промислів Харківщини (Слобожанщини). У другому розділі – «Загальні показники й особливості розвитку селянських промислів на Харківщині (Слобожанщині)», дисертанткою вдало охарактеризовані основні фактори поширення селянських промислів на Харківщині, відтворено особливості територіально-галузевої спеціалізації селянських промислів, визначено

питому вагу селянських промислів у забезпеченні населення продовольчими і промисловими товарами, проаналізовані загальноукраїнські та локальні особливості підприємницької діяльності селян, розкрито вплив державної політики на розвиток селянських промислів на Харківщині в роки непу. У третьому розділі – «Основні галузі селянських промислів та їх географія на Харківщині (Слобожанщині)», дисертанткою проаналізовано розвиток в роки непу основних галузей селянських промислів на Харківщині. На нашу думку, цінними є авторський тезис про те, що селянські промисли з переробки рослинної сировини, мінеральних речовин та тваринної сировини мали величезне соціальне значення як містка і функціональна господарська ніша, яка ефективно використовувала надлишок трудових ресурсів та часу. Вагомою перевагою дисертаційного дослідження А.С. Лапченко є те, що вона підтверджує свою думку значним статистичним та ілюстративним матеріалом.

У цілому дисертація Лапченко Анастасії Сергіївни є ґрунтовним оригінальним дослідженням. Це перша комплексна робота з історії становлення та розвитку селянських промислів на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної політики та їх впливу на соціально-економічну еволюцію України в період з 1921 по 1928 рік. Джерельна база роботи привертає увагу обсягом та різноманітністю використаних документів, що дозволило авторці дати своє власне бачення окремих проблем, спростувати деякі історіографічні штампи та ідеологічні упередження. Загалом вважаємо, що дисертація А.С. Лапченко виконана на належному професійному рівні, відповідає встановленим вимогам, має наукове та практичне значення, висновки, які в ній зроблені, відрізняються обґрунтованістю та новизною.

Основні положення дисертації висвітлено в 21 одноосібній науковій публікації з яких: 9 наукових статей надруковані у вітчизняних фахових виданнях з історії, 5 з них внесені до міжнародних наукометричних баз; 2 наукових статті надруковані у зарубіжних виданнях; 10 наукових статей надруковані у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій. В них А.С. Лапченко вдалося значно розширити характеристику проблеми, уточнити її хронологічні і географічні межі, ввести у науковий вжиток нові джерела та

термінологію. Звичайно не всі результати дисертації в наукових публікаціях висвітлені однаково рівно, деякі з них позначені лише пунктирно, але навряд чи це можна поставити авторці у провину.

Структурна побудова і зміст автореферату А.С. Лапченко ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті належним чином розкриті та обґрунтовані в рукописі дисертації.

Позитивно оцінюючи рецензовану дисертацію А.С. Лапченко «Селянські промисли на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної політики (1921-1928рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, вважаємо за необхідне зазначити наступні суперечності, дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. У вступі дисертаційної роботи не пояснено, який саме зміст авторка вкладає в поняття «селянські промисли», від чого, можливо, не до кінця зрозумілі результати дослідження.
2. До недоліків роботи можна віднести тенденцію до несиметричного розгляду окремих галузей селянського промислового підприємництва. Деякі з них, на нашу думку, не знайшли достатнього висвітлення у дослідженні.
3. В дисертаційній роботі переважає позитивний погляд на динаміку розвитку селянських промислів на Слобожанщині, але не завжди з'ясовуються фактори, які стримували цей розвиток протягом 1921-1928 років.
4. Здійснюючи порівняльний аналіз розвитку селянських промислів на Слобожанщині, корисним було б визначити закономірності їх соціально-економічної організації, що відображають стратегічні напрямки еволюції ринкових відносин в українському селі в роки нової економічної політики.
5. В роботі слід було б більш детально показати механізм впливу селянських промислів на загальний соціально-економічний розвиток Слобідського краю та України в цілому, а також на культуру та побут українського населення. В роботі зроблено висновок про тісний зв'язок між цими процесами, але самі механізми безпосередніх взаємовпливів розкриті відносно слабо, що не дозволяє досить повно побачити деякі загальні особливості модернізації української економіки в роки нової економічної політики.

Зазначені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, не ставлять під сумнів її теоретичне і практичне значення, не знижують наукової цінності дослідження, виконаного А.С. Лапченко добросовісно, з почуттям міри і відповідальності. Певні недоліки та суперечності притаманні будь-якій оригінальній роботі подібного масштабу й слугують запрошенням до дискусії та подальшого дослідження визначеної проблеми.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Лапченко А.С. дає підстави зробити висновок про те, що її дисертаційне дослідження «Селянські промисли на Харківщині (Слобожанщині) в роки нової економічної політики (1921-1928рр.)» є актуальним, завершеним, цілісним, самостійним та оригінальним науковим дослідженням, яке має належну наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Воно виконане в логічній послідовності, широко охоплює й глибоко опрацьовує всі поставлені проблеми.

Отже, можна стверджувати, що рецензована дисертаційна робота, її актуальність, зміст, обсяг та наукова новизна, теоретична та практична значущість, обґрунтованість наукових положень, вірогідність висновків, використані методи дослідження, якість оформлення та повнота викладу повністю відповідають вимогам МОН України, зокрема «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, вимогам, що ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Резюмуючи таку характеристику дисертації та результати дослідження вважаємо, що автор дисертаційної роботи Лапченко Анастасія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 - Історія України.

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри всесвітньої історії
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

[Підпис]

М.П. Маслов

Підпис тов. *[Підпис]*
засвідчується зав. загальним відділом

Візуа оформлено: 05.01.2018р.
Генер. секретар
26.05.10

05.01.2018